

Велизар СРЕДАНОВИЋ*

МЕДИЈИ И ОБРАЗОВАЊЕ (ПЕРМАНЕНТНО ОБРАЗОВАЊЕ)

Тема научног скупа „Образовање и медији” ме је подстакла на дилему како насловити сопствени прилог. Да ли баш тако дословно, или зашто не „Медији и образовање”? Не због својеврсног каламбура, тј. игре ријечи, већ управо због наслова најављених реферата, радова, презентација, излагања у програму Скупа, јер је много више оних којима у наслову доминира појам медија, не образовања. Прелиставајући рјечнике и енциклопедије, пронаћи ћемо много различитих тумачења и одредница појмова образовање и медији а кроз стручну литературу још више њихових дефиниција. Наравно, нигдје нећемо наћи јединствене или цјеловите дефиниције образовања и медија, чак ни у врло занимљивој и инспиративној књизи „Образовање и медији” Жака Гонеа (Clio, Београд 1998.). У сваком случају, пермутација наслова мог рада у „Медији и образовање” чини се оправданом ако се има у виду чињеница да су комуникације не само прва асоцијација на медије него и њихов битан чинилац, њихова суштина. Да је комуникациони учинак готово немјерљив, упркос демоскопији, одавно је јасно не само нама који се бавимо демоскопијом и медијма, пошто је човјек у сталном контакту са масовним медијима изузев када спава. Па и тада постоји могућност да заспи са прикљученим слушалицама неког музичког стуба или вокмена и само бог или научници и истраживачи, у каквом експерименту, у тој ситуацији могу знати колики или какав је утицај медија на људско биће. Обично ћемо младе чешиће срести на улицама са вокменима и и-подима у ушима него старије, мада и њих има сваким даном све више. Управо су млађи, слушајући музику, први увели свакодневни ритуал коришћења новог практичног мас-медија. И тако све што је занимљиво за дјецу треба да буде интересантно и

* РТВ Црне Горе

за школу, поготово као подстицај и средство у настави, магнет за пажњу и нову врсту садржаја и метода.

Седамдесетих, а нарочито осамдесетих и деведесетих година двадесетог вијека, старији ђаци (ђаци завршних разреда основних школа и средњошколци) посвећивали су више пажње и времена телевизији и филму него читању, па чак више него и школским обавезама. Данас и предшколски узраст и млађи основци не чине изузетак од таквог правила понашања, потреба и навика. Додуше, ситуација је сложенија масовном употребом нових медија, прије свих због нове ере компјутеризације и учинка нет мреже, тј. својеврсног комуникационог модуса вивендија.

Ипак, школа је поред породице мјесто гдје се прво упија и спознаје комуникација, гдје појединац улази у комуникациони процес који ће трајати до судњег дана, јер комуникација је кључ свега, а некомуникација ништа не рјешава. Ако је школа основни васпитни комуникациони облик, онда је школски процес, тј. процес образовања, перманентна комуникација. Но, већ поодавно не само усмена и писмена или она која је претходила манускриптивној комуникацији (класичне школе) допуњавани су развојем масовних медија и новом информатичком револуцијом. Данашња комплексна, принтана и електронска медијска сцена, а поготово интернет комуникација, захтијевају као предуслов за комуницирање не само матерње и стране језике, језике умјетности и разних научних дисциплина (од социологије, политикологије, права, семантике до математике и информатике) него и медијско образовање и медијску компетенцију.

МЕДИЈСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Ако се има у виду да су медији *curriculum vite* једног друштва, тј. да покривају сав информативни ток у друштву и да смо од организатора овог Научног скупа ограничени временом излагања и лимитирани дужином текста, нећу набрајати медијске функције и њихов утицај на друштвене промјене, али ћу само подсјетити да „све што знамо о нашем друштву, о свијету у коме живимо, знамо из масовних медија” (Luhmann; 1996, стр. 9), или да „Медији данас представљају саставни дио декора приватне сфере” (Гоне, 1998, стр. 13). Зато ћу се првенствено ограничити на утицај и ефекте мас-медија кроз дефинисање и генезу медијског образовања, неопходног да у свијету мондијализације, тј. глобализације, разумијемо процес медијализације.

Тако је према Кумару (2000) медијско образовање критична друштвена анализа медија с циљем подизања свијести и разумијевања начина рада медија, онога ко их стварно контролише и обликује, улоге профе-

сионалаца, као и рекламирања, маркетинга и односа с јавношћу у обликовању њиховог садржаја, те различитих начина на које публика тумачи поруке медија. Примарни циљеви медијског образовања су, дакле, подизање свјесности, давање моћи и ослабађање заједнице и друштва као цјелине. Оно се бави унапређењем једнакости, социјалне правде, демократије, слободе, људског достојанства и хуманијег друштва. Методе или стратегије којима се користи су дијалог, рефлексивност и акција.

Медијско образовање обухвата све образовне активности везане за медије у теорији и пракси и може се дефинисати као: Наставна пракса чији је циљ развијање медијске компетенције, схваћене као критички и разборит став према медијима, ради формирања уравнотежених грађана који су способни да сами расуђују на основу доступних информација. Оно им омогућава приступ потребним информацијама, њихову анализу и способност идентификације економских, политичких, социјалних и културних интереса који се налазе иза њих. Медијско образовање учи појединце да тумаче и производе поруке, да одабирају најпогодније медије за комуницирање и, коначно, да играју већу улогу у медијској понуди и производњи. (Вијеће Европе, 2000).

Више је него очигледно да је генеза медијског образовања везана за развој мас-медија које и Франсис Бал у књизи „*Medias et societe*” дефинише „као техничку опрему која омогућава људима комуникацију и пренос мисли, било какви да су њихова форма и њихов крајњи циљ” (1995, стр. 50). Тек 50-их популарност филма и електронских медија, нарочито телевизије, 60-их година прошлог вијека, подијелили су развијени Запад на једне који су страховали од утицаја и свемоћи ТВ и чији тренд траје. „Телевизија данас посједује колосалну моћ, чак се може рећи да је она потенцијално најважнија од свега, као да је и сам глас бога њоме замењен.” (Попер, 1994, стр. 36). И друге за које Walsh истиче да су „наставници убризгали масовне медије у своје часове да би показали колико је то испразно, смијешно и безвриједно. То је био покушај да се ученици цијепе или заштите од опасних клица тренутне медијске културе” (2000).

Телевизија је тих 60-их година коришћена у описмењавању маса, али истовремено и критикована, тако да се тај дијапазон медијског образовања од истраживања до теорије, захваљујући концентричности међународних кругова, скрасио у УНЕСКО. О историји размишљања, о ефектима медија, Гоне разликује три велика периода који су слиједили један за другим. Од периода вјеровања у потпуну моћ радија и биоскопа, тј. манипулације мас-медија масама (од краја Првог свјетског рата) и 40-их година и Лазарсфердових запажања медијских порука на примјерима изборних кам-

пања и периода, када истраживачи лансирају тезе краткорочних и дугорочних медијских ефеката (Рат САД у Вијетнаму). И на крају, принцип селективног излагања ефектима медија уз већ усвојене ставове о њима (1998, стр. 17-18). Већ у 70-им годинама, критичка оштрица према медијима тупи пред незадрживом експанзијом образовног програма на телевизији и масовног увођења у школе у којима медији постају алатке за образовање.

Жак Гоне је још концизнији када под медијским образовањем најприје подразумева „стицање способности за критичко ишчитавање медија, било каква да је врста медија (штампа, радио, телевизија). Циљ је смањење дистанцираности од медија, путем разумевања њиховог функционисања и упознавања са њиховим садржајима, као и путем њиховог постављања у различите перспективе у односу на системе у којима се они развијају” (1998, стр. 22).

МЕДИЈСКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Све је јасније да аудиторији масовних медија имају мали уплив и приступ у алтернативној конструкцији реалности, тако да већина онога што конзумирају и упијају, управо преко мас-медија, за најшири аудиторијум не само да „представља” истину него се узима „здрово за готово” као апсолутна реланост или истина. У том контексту изузетно су важни медијска писменост и медијска компетенција, појмови или термини без чијијег се (под)разумијевања данас у ери компјутеризације и дигитализације, не може схватити ни ово доба информационих магистрала. Медијска писменост везана је за неки конкретни вид вјештине или усвајања технолошке писмености и ишла је у корак са настанком нових медија, попут компјутера или процеса, попут дигитализације. Медијска компетенција према др Ingrid-Franciski Reichmaur „укључује све ове различите врсте писмености, то јест не само вјештине него такође и знање и упућеност. Изгледа да су нарочито друштвене и оријентацијске компетенције, као што су прилагођавања промјенљивим друштвеним ситуацијама и способност интегрисања нових технологија у властите животе, укључене у шири концепт компетенције”. (2001).

Европски центар за медијску компетенцију сматра да се медијска компетенција често посматра као културна техника, значи „способност кретања по свијету медија на критички, рефлексиван и независан начин, са осјећањем за одговорност, користећи медије као средство за независно и креативно изражавање... „То је кључна вјештина у „раду, образовању, даљем образовању, као и у слободном времену...” и „битна за све циљне групе у друштву...”

John Pungente међу осам кључних концепата и разлога за медијско образовање медије види као конструкције, а медијска писменост дјелује ка њиховој деконструкцији (1); медији стварају реалност (2), а публика преговара о значењу у медијима (3); медији имају комерцијалне импликације (4); медији садрже идеолошке и вредносне поруке (5) и имају друштвене и политичке импликације (6); облик и садржај су уско повезани са медијима (7) и сваки медиј има јединствени облик (8) (1989).

Процеси глобализације и медијализације медијско образовање, као подсистем образовног система, усмјеравају у шири контекст у систем перманентног образовања или такозваног доживотног образовања од породице и предшколског узраста, преко школа универзитета, установа, предузећа, фирми и компанија, до курсева за пензионере и остале.

У том контексту друштву су потребни и грађани и новинари који су квалификовани. Новинари, чак, са обавезном медијском компетенцијом, која подразумева медијску писменост. И не само писменост него и етичност, професионализам, образовање, знање и усавршавање.

У Црној Гори, нажалост, још нијесмо постигли потребни ниво новинарске медијске компетенције. А какво је стање у овој области довољно илуструје и то што је до сада једино Институт за медије Црне Горе, осим ријетких покушаја појединаца из новинарске бранше, успио дјелимично прикупити податке о образовној структури новинара у црногорским медијима и покренути са мртве тачке едукацију новинарског кадра. Наравно, однедавно је стартовао и Факултет политичких наука у Подгорици, на којему је и Студиј журналистике, али то су тек почетни кораци јер многи се ките титулама медијских експерата из разних области а немају ни верификована академска и научна звања из журналистике, односа с јавностима, комуникологије. Опет без неопходног минимума медијске компетенције. И то у овој области, у којој су Црногорци као и у умјетности, књижевности и још неким друштвеним и природним наукама увијек били у врховима ех-Југославије. Присјетимо се само академика Ника Симова Мартиновића, проф. др Ратка Божовића, проф. др Михаила Бјелице, Михаила Шарановића, Васка Ивановића, Љуба Косовића...

Послије свега, намеће се и питање увођења медијског образовања као посебне наставне дисциплине у основним, средњим школама, али и саставног дијела универзитетске наставе у Црној Гори. Зашто не користити искуства медијског образовања из наставних планова Белгије, Француске, Велике Британије, Норвешке... и благовремено се припремити у том погледу на путу ка Европској унији. Истовремено треба обавити истраживања и анализу новинарског кадра и образовног нивоа медијских

професионалаца у Црној Гори како би се утврдила стратегија њихове едукације, али и универзитетског образовања (посебно студија журналистике и сродних студија) и (ли) алтернативних облика едукације за медијске професионалце (курсеви, семинари, школе и сл.).

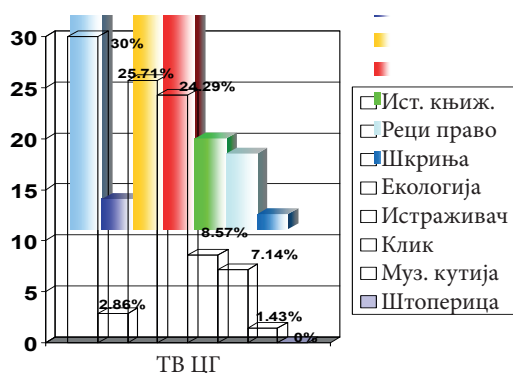
ОБРАЗОВНО-НАУЧНИ И ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ТВ ЦГ

Увођењу Образовно-научног и школског програма, маја 2004. године (који раније уопште није постојао у сопственој продукцији), Телевизија Црне Горе посветила је посебну пажњу, као једном од најбитнијих сегмената који захтијева јавни телевизијски сервис.

Афирмација и валоризовање богатог историјског наслеђа, мултикултуралне и мултиконфесионалне традиције заједничког живота народа на простору Црне Горе и презентација достигнућа из разних области стваралаштва, те цивилизацијских вриједности не само црногорске већ и свјетске културно-историјске баштине садржај су програмске шеме образовно-научног и школског програма, која обухвата разноврсни спектар образовно-васпитних тема, од интереса за школску популацију и најширу јавност.

Према резултатима анкете (од 10. марта 2005. године), Образовни програм је успио да се одлично позиционира а достигао је и ниво гледаности од 42%, што довољно говори о његовом квалитету и високом рејтингу.

Који дио садржаја Вам се највише допада?

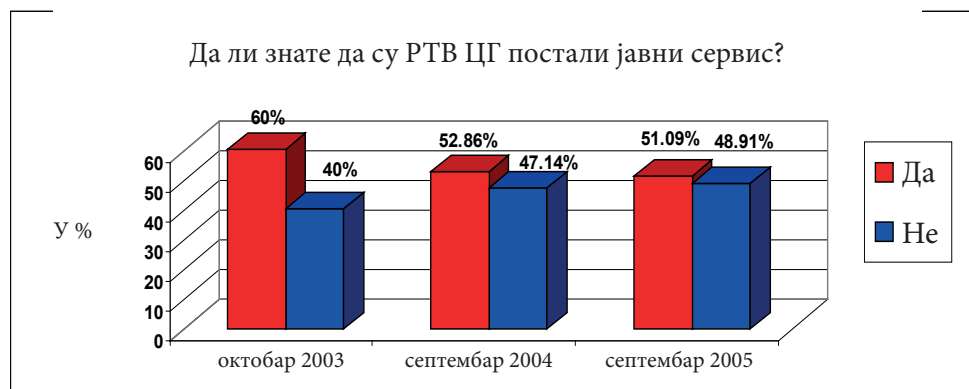

Ист. књиж.	30%
Реци право	2,86%
Шкриња	25,71%
Екологија	24,29%
Истраживач	8,57%
Клик	7,14%
Муз. кутија	1,43%
Штоперица	0%

Интересовање публике за поједине емисије Образовног програма, односно њихов садржај, илустровано је и графиконом из презентације анкете, која је обухватила општине: Подгорицу, Никшић, Цетиње, Херцег Нови, Бар, Бијело Поље, Беране и Пљевља.

ГРАЂАНИ О ЈАВНОМ СЕРВИСУ РТЦГ

И у каснијим истраживањима, којима сам руководио као директор Дирекције за истраживање и развој РТЦГ и помоћник генералног директора Јавног сервиса за ту област а која су обављена телефонским анкетирањем и на много мањем, али такође репрезентативном узорку током октобра 2003. и септембра 2004. и 2005. године, ради конитнуитета праћења односа грађана према трансформацији РТЦГ у јавни сервис преовладавали су слични ставови онима из истраживања из 2002. и 2003. непосредно пред почетак законске трансформације РТЦГ у јавни сервис, 16.09.2003. г. Тако су о транспаретности овог процеса и информисаности грађана о промјенама у такорећи донедавно државном радију и телевизији анкетирани одговорили овако:

Као и током претходних истраживања, када већина анкетираних није имала јасан или било какав став поводом разумијевања, односно очекивања од јавног сервиса, и у испитивањима јавног мњења током 2003, 2004. и 2005. године године у том погледу се наставио сличан тренд. Истина, у октобру 2003, дакле, први мјесец од када је донесен Закон о РТЦГ као јавном сервису, солидних 60% испитаника знали су да је РТЦГ постао јавни сервис. Међутим, на овакве резултате из 2003, у 2004. и 2005. години надовезују се поражавајући, по обе стране укључене у медијске реформе (за оне који их спроводе, као и за грађане којих се промјене непосредно тичу), одговори на питање о (не) информисаности

да су Радио ЦГ и ТВ ЦГ постали јавни сервис. Чак 47, 14% анкетираних током 2004. и 48, 91% испитаника у септембру 2005. године изјаснило се како не знају да је РТЦГ постао јавни сервис грађана!

Ипак, већи број анкетираних скренуо је пажњу и потребу за већим степеном квалитетнијег програма и бољег информисања, више професионалности, акцентовањем стварних животних проблема и дешавања кроз непосредну комуникацију са публиком. Сврха овог и сличних истраживања је добијање основних информација о односу црногорске јавности према започетом процесу медијске трансформације у складу са високоразвијеним међународним стандардима. Пошто је улога слободних и отворених медија изузетно важна у побољшању актуелних друштвених, политичких и економских питања, неопходно је да се сви чиниоци, са своје стране, адекватно укључе у процес. Тим више што и резултати из истраживања током протекле четири године показују, додуше само оквирно, колики је степен обостране ангажованости. Нажалост, није на очекиваном нивоу, јер парадоксално је да је ево четири године од почетка промјена у РТЦГ све више оних грађана који не знају да је најзначајнија медијска кућа у Црној Гори постала званично јавни сервис. Но, поред најодговорних субјеката за успјешност промјена у РТЦГ (управних структура, креатора и производјача програма), са друге стране није занемарљив ни удио аудиторијума. Грађанска свијест, верзираност за промјене, очекивања у вези са трансформацијом у јавни сервис, надасве здрав критички суд слушалачке и гледалачке публике, тј. јавног мњења важна су полуга у постизању заједничког циља: квалитетнијег и отворенијег радио и ТВ програма – истинског јавног сервиса свих грађана, у којему би Образовно-научни и школски програм, поред већ евидентно запаженог и квалитетног програма, успио да добије финансијску и продукциону подршку и погоднији термин емитовања.

ЛИТЕРАТУРА

Council of Europe: Report on Media Education, Internet document: <http://www.medionline.ba>

Francis, Balle: *Medias et societe*, Montchreistien, Paris 1995.

Gonnet, Jacques: *Education et medias*, 1997. – *Образовање и медију*, Цлио, Београд, 1998.

Kumar, J. Keval: *Media Education in India: Strategies, Trends, Visions*, Stockholm Media Education Confererence, Internet dokument: <http://www.medionline.ba>

Luhmann, Niklas: *Die Realitat der Massemedien*, Opalde, Westdeutscher Verlag 1996.

Pungente, John: *Eight Key Concepts of Media Literacy*, Internet document: www.medionline.ba. 2001.

- Poper, Karl: *La television: un danger pour la democratie*, Kolekcija 10-18, Paris 1994.
- Reichmayr, Ingrid-Franciska: *У прилог медијском образовању*, Медионлине, Сарајево 2001.
- Средановић, Велизар: *Испитивања програма и аудиторинума електронских медија у Црној Гори: Анкета о Образовно-научном и школском програму ТВЦГ*, 10. март 2005;
- Истраживање о транспарентности процеса РТЦГ у јавни сервис*, 2003, 2004, 2005.
- Walsh, Bill: *A brief History of media Education*, internet document: www.medionline.ba. 2000.

Velizar SREDANOVIĆ

MEDIA AND EDUCATION

Summary

Primary goal of media education is to recognize that media are public goods that should be used for society development through media didactics with a purpose to raise societal awareness and democracy. Media literacy and media competence are preconditions for journalists and media professionals; moreover, in this context, education of citizens is necessary as well.

Media education model, which sets a positive example in practice, is Educational, Scientific and School Program of the National Montenegrin Television (TVCG); possibility to create a TV station, which would deal with this particular matter, should be taken in consideration. Introduction of media education in the educational system of Montenegro should be proposed, as a course, for all grades (primary and secondary school as well as university), and, also, education of all levels – from kindergarten to senior citizens. This would create preconditions for permanent or so-called *lifetime* learning, which, in developed countries, has been a practice for a long period of time.

